

Zachování etnické identity a kultury Jezídů v Německu

Preservation of ethnic identity and culture of Yazidis in Germany

Natalia Doboš

Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy

Email: nata.dobos@seznam.cz

DOI: <https://dx.doi.org/10.7160/KS.2021.170205>

Abstract

This paper deals with an ethnic-religious minority whose members call themselves Yazidis. The aim of the work is to examine how the adaptation of the Yazidis emigrating to Germany, the process of integration into the majority society seems to be successful and how, despite their will to integrate, they try to guard and preserve their ethnic identity and culture. The theoretical part contains a branch anchoring of the topic and an explanation of key concepts such as ethnic identity, diaspora, Yazidism and etymology of the word. The practical part acquaints the reader more closely with the mysterious and closed society after centuries, which begins to reveal itself to the world only in the last decade. In the practical part of the work are interpreted qualitative data collected from field research, which the author carried out in two trips to Germany at the end of September 2020 and early January 2021. For data collection was used the method of qualitative research. The method of participatory observation was applied to data collection, in which the researcher lived in a traditional Yazidi family and participated in daily routine.

Keywords

Yazidis, Germany, ethnic identity, diaspora, genocide, migration, integration

Klíčová slova

Jezídi, Německo, etnická identita, diaspora, genocida, migrace, integrace

Úvod

Jezídové jsou etnicko-náboženskou minoritou, která byla až do roku 2014 pro evropského člověka téměř neznámá. Nejpočetnější skupina Jezídů žila do daného roku v severním Iráku poblíž města Mosul. Bohužel toto etnikum se dostalo do širšího povědomí odborníků a veřejnosti až na základě masakru, který na Jezídech spáchala teroristická organizace Islámský stát, která působí na Blízkém východě od roku 2014 prakticky do současnosti. Specifické náboženství a také způsob uspořádání jezídské společnosti dělá z Jezídů jednu z nejméně

probádaných minorit na Blízkém východě. Současně patří i mezi nejohroženější, když se podle OSN stala obětí genocidy provedené již výše zmíněnou teroristickou organizací.¹

Kromě Iráku žije menšina Jezídů také v Turecku, Sýrii, Gruzii a Arménii. Komunita Jezídů, žijící v Rusku a na Kavkazu zde vznikla v 19. století, kdy Jezídové emigrovali z Osmanské říše, kde se je Osmani snažili masově likvidovat či donutit ke konverzi k islámu. Během devadesátých let 20. století vznikla větší jezídská diaspora v Německu, která se významně rozrostla v minulém desetiletí v průběhu masového exodu v letech 2014-2016. V dnešní době jezídská diaspora v Německu tvoří přes 200 000 lidí.² Největší část z nich tvoří Jezídi, kteří mají svůj původ v Iráku a Sýrii. Žije zde ale i část kavkazských Jezídů, především z Arménie. Jezídská komunita je velice uzavřená a soudržná, a proto se i v diaspoře soustřeďuje do několika málo měst.

Tato práce se snaží zachytit změny, s nimiž se musí jezídská komunita vyrovnat po emigraci do Evropy, převážně do Německa. Jezídové se snaží své kulturní hodnoty chránit a zachovat si svou identitu. Rodinné hodnoty jsou pro Jezídy velice důležité. Badatelé si všímají toho, že i po emigraci do Evropy alespoň první i druhá generace žijí v tradičních rodinách, kdy žena má na starost domácnost a výchovu dětí, zatímco manžel pracuje a snaží se uživit rodinu. Někteří z azylantů si přivezli do Německa jednoho ze svých rodičů, zpravidla se jedná o matky, které bývají vdovami. Již teď je patrné, že následujícím generacím se bude dařit hůře udržovat svou identitu, když důvodů je hned několik. Prvním je skutečnost, že tyto generace vyrůstají nebo se již rovnou narodily v Německu, což znamená, že nastoupí do školek a do škol již zde a budou tu trávit víc času než doma. Navážou kontakty s německými dětmi a jinými emigranty a časem dospějí ke kritickému myšlení, když si budou pokládat nové otázky. Je pravděpodobné, že některé zvyky a tradice se jim v kontextu evropské kultury budou zdát bizarní nebo přinejmenším jiné.

Cílem práce je zkoumat adaptaci Jezídů v Německu, proměnu způsobu života této etnické minority po emigraci do Německa, průběh procesu integrace do majoritní společnosti a míru zachování vlastní kultury a identity v kontextu života v Evropě. K dosažení cíle byly stanoveny následující výzkumné otázky:

- Jak vznikla jezídská diaspora v Německu?
- Jaké jsou hlavní příčiny emigrace Jezídů do Evropy?
- Jak si udržují Jezídi svou kulturu mezi německou majoritou?

¹ ČERNÝ, Karel. *Jezídové – komunita na útěku*. Praha: Lidové noviny, 2016.

² PETERMANN, A. *Jesiden in Deutschland organisieren sich*. [online]. Deutschlandfunk: 2017. [cit. 2021-02-12]. Dostupné z: <https://www.deutschlandfunk.de>

- Jsou nějakým způsobem Jezídové diskriminováni při hledání práce v Německu?
- Kým jsou sponzorované vzniklé jezídské spolky?
- Jaké jsou hlavní atributy jezídské identity?

Pro sběr dat byla využita metoda polostrukturovaného rozhovoru, kdy se autorka snažila dávat prostor respondentům k volnému, ale věcnému vyprávění. Bylo provedeno 6 rozhovorů, přičemž u jednoho rozhovoru byla přítomná celá rodina, což umožnilo částečně využít metodu focus group. Praktická část dále vychází z terénního výzkumu v německých oblastech, kde žije větší část jezídské diaspory. V daném případě se jedná o město Gladenbach, které se nachází na západě okresu Marburg-Biedenkopf v Hesensku a dále v Severním Porýní-Vestfálsku o město Oerlinghausen, kde Jezídi žijí ve čtvrti Lippe. Terénní výzkum trval celkem 19 dní, přičemž autorka po celou dobu žila v jezídské rodině pocházející z Iráku. V rámci výzkumu byly uskutečněny dva výjezdy do Německa.

Literární rešerše

Jezídskou minoritu jako takovou popisuje narativním způsobem ve své knize *The Yezidis* autor Birgül Açıkyıldız. Kniha poskytuje komplexní a srozumitelný úvod do jezídské historie, původu etnika, kultury, jejich náboženského vyznání a společnosti. Jelikož je tato komunita po dlouhá staletí ve stínu jiných náboženství a etnických menšin, jako je islám a Kurdové, tato publikace přináší jako první výsledky výzkumu celého historického a geografického rozsahu jezídismu. Ten je rozšířen nejen v severním Iráku, odkud Jezídové hlavně odvozují svůj původ, přičemž regionem, kde se nachází nejsvatější jezídská poutní místa, je údolí Láliš, ale žijí také v Turecku, Sýrii a na Kavkazu. Publikace také popisuje roli žen v jezídské společnosti a vztahy mezi Jezídy a jinými komunitami, jako jsou Asyřané, muslimští Kurdové nebo křesťané. Publikace nabízí komplexní popis náboženských prvků, které činí jezídismus samostatným a jedinečným náboženstvím, které je často pro islámský svět nepochopitelné.³

S jezídskou komunitou dobře seznamuje čtenáře kniha Nadii Murad *Poslední dívka*. Jedná se o svědectví mladé ženy, která přežila jezídskou genocidu v Iráku z roku 2014. Po zničení rodné vesnice byla dívka prodána jako sexuální otrokyně pro bojovníky Islámského

---

³ AÇIKYILDIZ, B. *The Yezidis*. 1. vydání. I. B. Tauris, 2014.

státu, odkud se jí časem podařilo utéct. Nadia se dostala do Německa, kde se stala aktivistkou i bojovnicí za práva jezídské populace.⁴

Problematikou důvodů emigrace uprchlíků této pronásledované skupiny do Evropy se zabývá autor Karel Černý ve své knize *Jezídové – komunita na útěku*. Příčin emigrace existuje hned několik. Největším impulsem pro přesídlení Jezídů z Iráku byla genocida spáchaná Islámským státem, kdy více jak půl milionů Jezídů uprchlo na území Kurdistánu a několik desítek tisíc osob emigrovalo do Německa nebo do Švédska. Jezídské obyvatelstvo usazené na území Kurdistánu má většinou čtyři možnosti, jak dále žít. Může emigrovat do Evropy, vrátit se do Iráku do Sindžáru nebo Bahzání, případně začít nový život a snažit se asimilovat na území Kurdistánu, anebo jen vyčkávat v nesnesitelných podmínkách v uprchlických táborech. Jeden z největších problémů v uprchlických táborech je nedostatečná infrastruktura, dále se uprchlíci vyrovnávají s absencí vody, toalet a sprch. Také se zde lidé potýkají s nedostatkem služeb a životních příležitostí, jelikož se většinou tábory nacházejí daleko od okolní společnosti, služeb a pracovních příležitostí.

Je tu pozorovatelný fenomén, kdy se jedna vlna uprchlictví stává spouštěčem pro další. Jak již bylo uvedeno výše, dochází k fenoménu zvanému únik mozků, což znamená, že jako první emigrují učitelé, lékaři a střední třída. Tato vrstva počítá s tím, že díky vzdělání a finančním možnostem se na novém místě lépe a rychleji přizpůsobí. Kvůli odchodu střední třídy dochází k redukci služeb a generování pracovních příležitostí pro zbytek komunity, která pak kvůli zhoršující se ekonomické situaci přemýšlí také o emigraci, a to i přesto, že původně chtěla zůstat ve svých domovech. Dochází také k demonstračnímu efektu jiných skupin migrantů, kdy se často Jezídi inspirojí syrskými uprchlíky, kteří například utíkali do severního Iráku, tam se pár měsíců zdržovali v uprchlických táborech a pak dále mířili do Evropy. Sledovatelný je i proces zvaný řetězová migrace, kdy uprchlíci emigrují již ke svému příbuzenstvu, které je v Evropě usazeno, a pomáhají si navzájem informacemi, ale i finančními prostředky nebo hledáním pracovních míst.

Centrem jezídské diaspory se od devadesátých let stalo Německo. Podle odhadu z roku 2016 zde v této době žilo přes 60 tisíc Jezídů pocházejících z Turecka, Arménie a Iráku. O tom, jak se snaží Jezídi integrovat a zároveň chránit si svou kulturu, vypráví kapitola věnovaná Jezídům v knize *Ve stínu islámu – menšinová náboženství na Blízkém východě* od Jiřího Gebelta a kolektivu autorů. Jezídové zakládají spolky, které zajišťují kulturní a

---

⁴ MURÁDOVÁ, N. *Poslední dívka*. 1.vyd. Ikar, 2018.

náboženské aktivity, ale i komunikaci s úřady a médii. Po roce 2014 se spolky také snaží zajistit psychologickou péči ženám, které byly drženy v sexuálním otroctví Islámským státem.

Jezídismus není pouhým náboženstvím, ale celkově definuje jezídskou minoritu jako takovou. Nejedná se o misijní náboženství, a proto členové nemají zájem o jeho šíření. Toto náboženství je velice spjaté s geografickou polohou, takže kvůli intenzivní migraci Jezídů v posledních letech může dojít k postupnému oslabení víry ze strany mladší generace Jezídů, která se již narodila anebo minimálně vyrostla v Evropě. Otázkou rozdílů ve vnímání náboženství mezi jezídskými migranty, kteří vyrostli ve vlasti, a těmi, kteří byli převážně socializováni v diaspoře, se zabývá Greyenbroek ve své práci *Yezidism in Europe: Different Generations Speak about their Religion*.⁵

Jezídská víra od poloviny 19. století fascinovala a dráždila řadu západních učenců, ale skutečné znalosti jezídské tradice zůstaly relativně omezené. Na konci 20. století vyšla sbírka jezídských posvátných hymnů, které byly dříve předávány ústně a v písemné formě neexistovaly až do konce 70. let. Texty obsažené v díle Philipa Greyenbroeka *Yezidism – Its Background, Observances and Textual Tradition* nabízejí podrobnější pohled na víru, její pozadí a dodržování. První polovina svazku analyzuje dřívější práce o jezídismu a přináší náhled do historie náboženství íránských národů. Druhá část se skládá z překladů 19 jezídských hymnů s komentářem k filologickým a teologickým bodům.⁶

Jezídismus

Jezídské náboženství bylo přenášeno ústně a jeho charakteristické prvky vycházejí z jeho orální povahy. Mýty, lidové legendy a chvalozpěvy byly předávány po staletí náboženskými autoritami a kawály (náboženští hudebníci) z generace na generaci. Přestože některé posvátné texty byly poprvé publikovány na počátku 20. století a z některých arabských a syrských zdrojů vyplývají odkazy na události v době, kdy se poprvé objevila jezídská komunita, o historii a víře prvních Jezídů není zaznamenáno téměř nic.⁷

Etymologie

Etymologie slova „Jezíd“ (v angličtině „Yazidi“) je svým způsobem sporná. Někteří vědci se domnívají, že slovo pochází ze středoperského a kurdského *Jazadu*, což znamená „Bůh“,

⁵ GREYENBROEK, P. G. *Yezidism in Europe: Different Generations Speak about their Religion*. 1. vydání. Wiesbaden, Germany: Otto Harrassowitz GmbH & Co., 2009.

⁶ GREYENBROEK, P. G. *Yezidism – Its Background, Observances and Textual Tradition*. 1. vydání. Edwin Mellen Pr, 1995.

⁷ AÇIKYILDIZ, B. *The Yezidis*. 1. vydání. I. B. Tauris, 2014, s. 35.

nebo „*Izid / Izad*“ což znamená v nové perštině „Anděl“. Slovní kořen „*Jaz*“ znamená „uctívat“, „ctít“ a stává se podstatným jménem „*jazata*“ – „bytosť hodná uctívání“ nebo „svatá bytosť“ nebo „bytosť hodná oběti“. Někteří vědci si myslí, že Jezídové odvozují své jméno od zoroastriánského města *Yazd* v Íránu, kde se dodnes uctívá oheň, odkaz na „*Ahura Mazda*“ či „*Ohrmazd*“, princip dobra v opozici k „*Angra Mainyu* či *Ahriman*“, princip zla.⁸

Další teorie mluví o tom, že Jezídové pocházejí od umajjovského chálify Jazída ibn Mu'awiya, který vládl v letech 680 až 683 n. l. a zabil vnuka proroka Mohameda Husajna ibn Alího. Po pádu umajjovského chalífátu v roce 750 n. l. uprchli potomci královské rodiny a další umajjovští sympatizanti do kurdských hor před konkurenčním abbasovským chálífátem. Tam je přivítali Kurdové, kteří jim přísahali věrnost. Tato teorie dospěla k závěru, že umajjovští uprchlíci uzavírali sňatky s Kurdy a společně oslavovali Jazida ibn Mua'wiyaha jako jejich předka a bývalého vládce.⁹

Jezídové si říkají Ezid, Ezi nebo Izid, stejně jako Dasini nebo Dasin, což je údajně spojuje s nestoriánskými křesťanskými diecézemi Daseni nebo Dasaniyat. Další křesťanská tradice naznačuje, že Jezídové byli původně křesťany, ale jejich víra se změnila. Existují zásadní důkazy o vzniku jezídismu z křesťanství, protože určité jezídské rituály pocházejí z křesťanských tradic, například křest nebo konzumace alkoholu. Na podporu svých tvrzení místní obyvatelé tvrdí, že šejkem Adim byl Addai – legendární křesťanský apoštol Mezopotámie. Tato myšlenka odkazuje na fakt, že svatyně šejka Adiho v Lalíši byl původně klášter.¹⁰ Nejčastější verzí, kterou je možné slyšet od jezídské veřejnosti, je ta, která tvrdí, že jezídismus je nejstarší náboženství na Blízkém východě. Jezídové tvrdí, že celá kurdská populace byli kdysi Jezídové, dokud je represe a masakry nedonutily konvertovat k islámu. Jen malý počet lidí odolal a zůstal věrný svému původnímu náboženství – jezídismu.

Etnická identita

Termín etnická identita se používá k vyjádření stejnosti, podoby a jednoty. Přesněji řečeno, identita znamená „*podobnost osoby nebo věci za všech okolností; podmínka nebo skutečnost, že osoba nebo věc je sama sebou, a ne něčím jiným.*“¹¹ Etnická identita je typicky afiliativní konstrukt, kdy se na jednotlivce nahlíží jako na příslušníka konkrétní etnické nebo kulturní

⁸ AÇIKYILDIZ, B. *The Yezidis*. 1. vydání. I. B. Tauris, 2014, s. 35.

⁹ EISLUND, S. *Yazidism*. [online]. Ancient History Encyclopedia: 2019. [cit. 2021-02-11]. Dostupné z: <https://www.ancient.eu/Yazidism/>.

¹⁰ AÇIKYILDIZ, B. *The Yezidis*. 1. vydání. I. B. Tauris, 2014, s. 36.

¹¹ SIMPSON, J. A., WEINER, E. S. (1989). *The Oxford English dictionary* (2nd ed., Vol. VII). Oxford: Clarendon Press, 1989, s. 620.

skupiny. Příslušnost může být ovlivněna rasovými, natálními, symbolickými a kulturními faktory.¹² Etnická identita Jezídů je definovaná zejména náboženskou příslušností a přísnou endogamií.

Diaspora. Jeden z následků emigrace, difúze kulturních prvků a globalizačních procesů je vznik diaspor po celém světě. Diaspora označuje etnickou skupinu lidí, kteří z určitého důvodu emigrují z domovského státu, přitom se ale snaží zachovat svou kulturu a kořeny.¹³ Až do 80. let 20. století byl pojem diaspora asociován s negativními následky, které byly způsobeny donucenou migrací. Od 80. let se postupně opouští od percepce diaspor, jež byla formována na základě násilného exilu způsobeného vnějšími faktory.¹⁴ Prvotní teorie o diasporách tvrdily, že po přestěhování se natrvalo migranti ztrácí své vazby na domovskou zemi.¹⁵ Moderní pojetí naopak počítá se zachováním etnických identit a s trvalým spojením s mateřskou zemí. V současnosti v důsledku globalizace vznikají diaspory založené na etnické identitě, které mají často uzavřený charakter. Neexistují ale žádné hranice stanovující, kolika generacemi by měl člověk dokázat svůj etnický původ, aby se kvalifikoval jako člen diaspor, a proto je sebeidentifikace často považována za dostatečnou.

Historie

Na světě existuje jen málo národů, jejichž historie sahá několik tisíciletí nazpět. Jedním z těchto národů jsou právě Jezídové. Původ Jezídů je doposud pro vědce nejednoznačný. Existují tři hlavní verze: – Jezídové – přímí potomci Babyloňanů; – Jezídové – přímí potomci Sumerů; – Jezídové – přistěhovalci z Indie, kteří emigrovali na sever Iráku. Je třeba poznamenat, že žádná z verzí není podložena vědeckými důkazy. Avšak odborná literatura za jejich vlast převážně považuje oblasti Mosulu a Sindžáru v severním Iráku, kde žila donedávna většina Jezídů.¹⁶

Jezídové v Iráku a Turecku

První zmínky o Jezídech se objevují v kronikách až ve 12. století. Současník šajcha Adího, Kitab al-Ansab zmiňuje komunitu zvanou al-Jezídiya v severním Mosulu.¹⁷ Ve 12. století se ocitl šajch Adi se svými stoupenci z bratrstva Adawíje na severu Iráku, kde objevil rolnickou

¹² CHEUNG, Yuet W. Approaches to ethnicity: Clearing roadblocks in the study of ethnicity and substance use. *International journal of the addictions*, 1993, 28.12: 1209-1226.

¹³ *The Cambridge dictionary of sociology*. Cambridge: Cambridge University Press: 2006.

¹⁴ HANUS, Lukáš. "Nové diaspory" - diaspora jako transnacionální moment. *AntropoWebzin*, 2009, 5.2-3: 13-17.

¹⁵ MCLOUGHLIN, Seán. Religion, religions, and diaspora. *A Companion to Diaspora and Transnationalism*, 2013, 125-138.

¹⁶ GAZARYAN, A. Jezidy. Kto oni / Езиды. Кто они? [online]. Noev kovcheg: 2013. [cit. 2021-02-20].

Dostupné z: <https://noev-kovcheg.ru/mag/2013-05/3749.html>

¹⁷ AÇIKYILDIZ, B. *The Yezidis*. 1. vydání. I. B. Tauris, 2014, s. 37.

komunitu, jejíž víra byla směsí starověkých íránských věr typu zoroastrismu a manicheismu. Tito lidé uctívali chalífu Jazída ibn Mu'awiyu. Postupem času byli místní ovlivněni učením šajcha Adího a jeho řádu, ale i víra a praktiky Jezídů se začaly promítat do učení řádu Adawíje, jehož členové původně vyznávali islám. Pokračující synkretismus mezi súfijským islámem a starodávným íránským náboženstvím vyústil do jakési syntézy víry, která definitivně oddělila náboženství stoupců šajcha Adího od ortodoxního islámu.

Ve čtrnáctém století se jezidismus šířil přes oblast Sulejmánia dnes patřící pod Kurdistan až na západ k Antalyi v Turecku. Jezidismus se stal oficiálním náboženstvím polonezávislého knížectví Jazíra. Jak politická síla Jezídů na počátku patnáctého století rostla, stali se muslimové krutějšími vůči následovníkům šajcha Adího, které považovali za odpadlíky a uctívače Jazída. Povinná konverze k islámu a zmasakrování těch, kteří se postavili na odpor, se stala běžnou záležitostí.

Na rozdíl od třináctého a čtrnáctého století, kdy byli jednotní a mocní, od patnáctého století Jezidové přežívali jako malé kmenové skupiny, kdy někteří důležití náčelníci jezidských kmenů byli násilně donuceni ke konverzi k islámu a moc Jezídů rychle slábla.¹⁸

Od druhé poloviny devatenáctého století zahájili Osmané rozsáhlé pronásledování nemuslimských komunit. Velké množství Jezídů z Karadagu a Rumkaly proto uprchlo a připojilo se k jezidské populaci v severní Sýrii a Iráku. Arménští křesťané a křesťané z východních církví uprchli do provincie Sindžár, kde hledali útočiště u Jezídů.¹⁹

Po vyhlášení kurdské autonomie v roce 1992 se Jezidové začali integrovat do širší kurdské společnosti s podporou obou hlavních kurdských stran – Kurdské demokratické strany Iráku a Vlastenecké unie Kurdistanu, které Jezídům daly jakousi symbolickou svobodu vyznání jakožto přívržencům původního kurdského náboženství. Například kulturní centrum Láliš bylo založeno v roce 1993 v Duhoku. Jezidové dostali možnost vydávat několik časopisů s historickou, kulturní a náboženskou tematikou. Na školách se začalo vyučovat jezidské náboženství. Komunita obnovuje starobylé jezidské památky a staví nové. Mnoho Jezídů je však nespokojeno se současnou kurdskou vládou, protože věří, že kurdské strany Jezidy uznávají jen proto, aby prosazovaly své vlastní politické zájmy.²⁰

¹⁸ AÇIKYILDIZ, B. *The Yezidis*. 1. vydání. I. B. Tauris, 2014, s. 48.

¹⁹ AÇIKYILDIZ, B. *The Yezidis*. 1. vydání. I. B. Tauris, 2014, s. 56-57.

²⁰ AÇIKYILDIZ, B. *The Yezidis*. 1. vydání. I. B. Tauris, 2014, s. 61-63.

Jezídové v Sýrii

Jezídové žijí ve dvou oblastech v severní Sýrii kolem města Afrin a Jebel Simán a Jazira s hlavními městy Qamišli a al-Hasakah. V těchto oblastech žijí pouze Jezídi nebo směsice Jezídů a muslimských Kurdů.

Vzhledem k nedostatku historických pramenů je obtížné do dnešního dne dějiny Jezídů v Sýrii dokumentovat. Lze však předpokládat, že jejich přítomnost v této oblasti sahá až do časů počátků přítomnosti Jezídů v Sindžáru a turecké Jazíře, tedy do dvanáctého století. Dnes žije v Sýrii podle odhadů mezi 160 000 Kurdů a asi 5 000 Jezídů, kteří jsou na průkazech totožnosti označováni jako cizí státní příslušníci.²¹

Jezídové v Arménii

Přítomnost Kurdů na Kavkazu sahá až do konce desátého století, kdy v celém regionu vládly dvě kurdské dynastie Šaddadi (951-1199) a Rawwadi (955-1227). Během mongolské invaze ve třináctém století se kurdské kmeny přestěhovaly do Arménie, konkrétně na jih Karabachu. Dnes je velká část jezídské populace v Arménské republice soustředěna kolem hory Aragac. Během devatenáctého století došlo ke konfliktu mezi Osmanskou říší a Ruskem. Kvůli kurdské vzpouře proti Osmanům se muselo kurdské obyvatelstvo, jak muslimové, tak Jezídové, kvůli bezpečnosti odstěhovat do carského Ruska, které je uvítalo jako potenciálně užitečný nástroj v boji proti Osmanům.²²

Na konci třicátých let a po druhé světové válce se mnoho arménských Jezídů přestěhovalo do Gruzie a na jiná místa v Sovětském svazu. Kupříkladu ve městě Novosibirsk vznikla větší komunita Jezídů. V padesátých a šedesátých letech se Jezídové nadále stěhovali do velkých gruzínských měst, zejména do Tbilisi a Telavi kvůli práci a lepšímu životu.

Sindžárský masakr

Masakr začal 3. srpna 2014, když teroristé z Islámského státu napadli jezídskou sídelní oblast kolem pohorí Sindžár a okolní města. Několik týdnů předtím IS dobyl iráckou metropoli Mosul. Milice kurdské vlády zvané pešmerga slíbily Jezídům, že je budou chránit, jenže evakuovaly své pozice ještě předtím, než se skupiny teroristů dostaly do oblasti Sindžáru. Zločiny spáchané IS na jezídské populaci zahrnovaly zabíjení, sexuální otroctví, zotročení a mučení; aplikaci nástrojů, které vedou k pomalé smrti; zavedení opatření k zabránění jezídským dětem v narození, včetně nucené konverze dospělých, oddělení jezídských mužů a žen a přemístění jezídských dětí z jejich rodin do výcvikových táborů IS, čímž se teroristi

²¹ AÇIKYILDIZ, B. *The Yezidis*. 1. vydání. I. B. Tauris, 2014, s. 66.

²² AÇIKYILDIZ, B. *The Yezidis*. 1. vydání. I. B. Tauris, 2014, s. 68.

snažili odříznout je od praktikování své víry, oddělit od vlastní komunity a vymazat jejich etnickou identitu.²³

Přes 50 000 Jezídů bylo uvězněno na hoře Sindžár, kam utekli před pronásledováním vojáků, kteří je obklopili ze 4 stran bez možnosti úniku. Stovky Jezídů zemřely na hoře, bez jídla a vody, na vyčerpání vysokými teplotami. Během těchto dní přiletělo několik vrtulníků s vodou a potravinami, jenže jelikož byly lahve házeny ze vzduchu, často se rozbily, a pomoc tak byla neúčinná. Hosni vzpomínal, „že viděl u jednoho mladého kluka vodu a nabídl mu za to tisíc dolarů, protože celá rodina umírala žízni, jenže chlapec nabídku odmítnul, jelikož v daný moment nikomu nešlo o peníze, ale o přežití v horních podmínkách.“ Pomoc Jezídům do hor přišla až po 12 dnech, kdy jim jednotky PKK (Strana kurdských pracujících) dokázaly uvolnit jednu cestu, kudy se Jezídové spustili z hor a utekli do iráckého Kurdistánu, kde byli ubytováni v uprchlických táborech. Téměř všechny vesnice byly evakuovány do 3 dnů po útoku. Výjimkou se stála vesnice Kojo, která čelila útoku až do 15. srpna, respektive byla obklopena ze všech stran a vesničané byli drženi jako rukojmí ve vlastních domech. Pokud se někdo pokoušel uniknout autem nebo pěšky, ihned byl zastřelen. Vesnice Kojo se stala symbolem jezídské genocidy. Přes 3000 jezídských mužů bylo zavražděno a pohřbeno v masových hrobech, přes 7000 žen a dětí bylo uneseno a prodáno do otroctví, polovina těchto lidí se stále pohřešuje.²⁴ Jen pár tisíc Jezídů mělo to štěstí, že se prostřednictvím humanitárního kontingentu dostalo do bezpečné země typu Německa. Dnes žije přes 300 000 Jezídů v uprchlických táborech v severním Iráku v kurdské autonomní oblasti, hodně z nich se nemohlo nebo si netroufá do Sindžáru vrátit, protože jim byl zničen všechn majetek a bezpečnostní situace v oblasti je stále nestabilní. Počet kladně vyřízených žádostí o azyl v Německu klesá.

Emigrace Jezídů do Evropy

Jezídové začali emigrovat do Evropy, a to zejména do Německa, již v šedesátých letech 20. století. První příchozí Jezídi pocházeli z Turecka. Hodně z nich se usadilo ve městě Celle v Dolním Sasku.²⁵ Aby mohli v Německu pracovat, museli být jako gastarbeitři naprosto

²³ YAZIDI CULTURAL HERITAGE PROJECT: *Recent History*. [online]. 2019. [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://www.yazidiculturalheritage.com/recent-history/>

²⁴ MURÁDOVÁ, N. *Poslední dívka*. 1.vyd. Ikar, 2018.

²⁵ TAZ.de: *Die zweite Heimat*. [online]. Jesiden in Norddeutschland, 2014. [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: <https://taz.de/Jesiden-in-Norddeutschland/!5035368/>

zdraví a gramotní. Příchozí Jezídi pracovali v Turecku především v zemědělství, většina z nich pocházela z chudšího sociálního prostředí a nebyla příliš vzdělána.²⁶

Jezídské ženy byly většinou negramotné. Existují pro to dva hlavní důvody. Jeden z nich je, že jejich rodiny je ze strachu z únosu neposílaly do školy, a druhým je situace na Blízkém východě, kde je zvykem, že dívky jsou méně vzdělané kvůli tomu, že jejich rolí ve společnosti je hlavně pečovat o domácnost a o děti. První generace Jezídů tedy měla do konce 80. let velmi nízkou úroveň vzdělání. Teprve druhá generace využila vzdělávacích příležitostí v Německu. Pro většinu Jezídů žijících v Německu je dnes kvalifikované vzdělání pro jejich děti velmi důležité, protože jim umožňuje integraci do německé společnosti i přístup na německý trh práce.²⁷ Často příslušníci této generace mají již vlastní podniky a hodně se zapojují do činností jezídských spolků.

Druhou největší skupinu Jezídů žijících v Německu tvoří Jezídkové pocházející ze Sýrie. Největší migrační vlny této skupiny Jezídů probíhaly v letech 1980-1990²⁸, další potom po roce 2011, kdy začala občanská válka v Sýrii.

Největší vlna stěhování Jezídů do Německa nastala po výše představených událostech v Sindžáru. Jen v roce 2015 uprchlo do Německa přes 75 000 Jezídů pocházejících z Iráku a přes 10 000 Jezídů ze Sýrie.²⁹

Před rokem 2014 žilo v severním Iráku okolo 600 000 Jezídů a v diaspoře v Německu okolo 100 000 členů této menšiny. Podle Ústřední rady Jezídů žije na území Německa přes 150 000 Jezídů. Žijí hlavně v Dolním Sasku a v Severním Porýní-Vestfálsku. V rámci projektu přijalo Bádensko-Württembersko přibližně 1 000 týraných žen a dívek, které se staly oběťmi IS. Spolu s univerzitou v Dohuku země zřídila institut psychoterapie v severním Iráku, který by měl pomoci traumatizovaným lidem přímo na místě.³⁰ Všichni moji respondenti přijeli do Německa až po roce 2015 a většina z nich žila nějakou dobu v uprchlických táborech v Kurdistánu, následně se někdo dostal do Evropy z Turecka přes Řecko, někdo jinou cestou. Například Hussein vyprávěl, že se se svým strýčkem dostal do Německa přes Bulharsko, Srbsko, Maďarsko, Slovinsko a Rakousko. Hosni strávil v Řecku 3 roky, přičemž dva roky pracoval v uprchlickém táboře jako dobrovolník v mezinárodní

²⁶ TAGAY, S. a ORTAÇ, S. *Die Eziden und das Ezidentum: Geschichte und Gegenwart einer vom Untergang bedrohten Religion*. 1. vydání. Landeszentrale für politische Bildung, Hamburg, 2016.

²⁷ TAGAY, S. a ORTAÇ, S. *c. d.*, s. 96.

²⁸ GREYENBROEK, P. G. *Yezidism in Europe: Different Generations Speak about their Religion*. 1. vydání. Wiesbaden, Germany: Otto Harrassowitz GmbH & Co., 2009, s. 42.

²⁹ VON HEIN, M. *Die Jesiden fünf Jahre nach dem Genozid*. [online]. DW made for minds: 2019. [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: <https://www.dw.com/de/die-jesiden-f%C3%BCnf-jahre-nach-dem-genozid/a-49839355>

³⁰ WELT KOMPAKT. *150 000 Jesiden leben in Deutschland*. [online]. 2016. [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: https://www.welt.de/print/welt_kompakt/article158992066/150-000-Jesiden-leben-in-Deutschland.html

organizaci Lifting Hands International, kde působil ve skladě s oblečením, pracoval s dětmi a také tlumočil z angličtiny do rodného jazyka kurmandží, jelikož byl jeden z mála, kteří se za krátkou dobu naučili poměrně dobře komunikovat v angličtině. Tím často zajistil komunikaci mezi ostatními uprchlíky a dobrovolníky a sponzory působícími v táboře. Často se stává, že rodiny přijedou postupně, například nejdříve přijedou mladší členové či muži, teprve pak za nimi přijedou jejich rodiny anebo si přivezou i starší rodiče. Pro starší generace je proces integrace těžší, a proto někteří starší lidé zůstávají v Iráku, a to hlavně když jim tam zůstane někdo z rodiny.

Kultura a tradice

Jezídové mají bohatou kulturu a tradice obsahující mnoho prvků z jiných blízkovýchodních kultur. Jedinečnými je však dělá jejich spojení s přírodou. Například duben je pro ně nejdůležitější měsíc v roce, protože ožívá příroda. Tento měsíc je Jezídy považován za nový začátek ve všech oblastech života. Hlavním elementem v jezídismu je Slunce, symbol, který dělá Jezídy jedinečnými. Slunce jako symbol jezídismu se objevuje v jezídských chrámech, v kulturních centrech i na náhrobcích.

Svátky

Jezídové mají v celém roce hodně svátků, o kterých mladí lidé ani nevědí. Většinu ale slaví jen málo nebo vůbec. Jezídské svátky jsou převážně spojeny s přírodou, mají rysy starodávných íránských náboženství a slaví se v odlišných ročních obdobích.

Svátek batzmi a pletené nitě *basmbari*. Oslava *batzmi* se týká ale pouze jedné malé skupiny Jezídů, kteří patří do klanu Jelka. Kořeny tohoto svátku sahají tisíce let zpátky a také se mu říká Eid Sarsal, Taus Melek, nebo Eid Pir Alí. Pir Alí oživil tento svátek mezi syny klanů Jelky a doporučil svým následovníkům, aby jej každoročně oslavovali. Tento svátek připadá na poslední týden v prosinci a slaví se sedm dní. Jezídové v diaspoře jej však kvůli práci a škole někdy oslavují o týden dříve nebo později. Oslavu připravují pouze Jezíde z kmene Jelka, ale navštěvují je Jezíde a příbuzní i z jiných kmenů a kast. Na každý den trvání svátku jsou připravené jiné rituály.

Jedno z nejdůležitějších rituálů během tohoto svátku je výroba a darování *basmbari*, což je pojem, který má v jezídské kultuře několik významů. *Basmbari* (v několika zdrojích je uvedený tento název, ale Jezídové spíše používají název *dazoki piriali*) je vlákno vyrobené během svátku *batzmi* ze dvou barevných nití, které symbolizují milenecký vztah, jelikož jsou k sobě propletené. *Basmbari* se proplétá šestý den svátku dřevěným nástrojem zvaným *ta shi*;

červená nit se nazývá *ezdani soor* a bílá *tausi melek*. Bílá barva jako přirozená barva světla a červená jako začátek jeho jasu při východu slunce, což je pro Jezídy nejposvátnější čas, je svázána v podobě límce nebo kruhu, který představuje sluneční tvar.

Po jeho dokončení jsou nitky rozřezané na menší kusy a darovány lidem a příbuzným, kteří přijdou na návštěvu poslední den svátku. Propletené nitky se nosí na ruku nebo krku, nosí je dospělí i děti, mají údajně schopnost ochránit před nemocemi, zlými duchy a závistivými očima. Při nasazení *basmbari* by si člověk měl něco v duchu přát. Mezi Jezídy existuje pověra, že komukoli, kdo nosí nit *basmbari* na krku nebo na zápěstí po celý rok, aniž by se přeřízla, bude jeho přání splněno.

Rojeet Ezi. Tento svátek připadá na první pátek v prosinci. Předchází mu třídní půst, jediný půst, který Jezídy dodržují. Půst začíná od východu slunce a trvá až do západu, kdy nastává čas hodování a veselí. Půst je jako v jiných kulturách čas modlitby a spojení s Bohem. Půst je podle Jezídů rituál, který existuje již více než 3 500 let na počest narození boha světla a ochránce pravdy Mithra, jak je zachyceno i ve sbírce Rgvéda. Náboženství Mithraitů, si tento obřad stále udržuje a bude i nadále předávat z generace na generaci. (informátor Farhad) Půst je podle Jezídů náboženskou a morální povinností každého Jezída před Bohem. Pojem Rojeet Ezi by se doslovně překládal jako „boží svátek“ nebo „Svátek Všemohoucího“ Rojeet Ezi se slaví v prosinci a v roce 2020 připadl na 18. prosince.

Sere Sal neboli Nový rok. Jezídký Nový rok se slaví první středu v dubnu. Tento svátek je také známý jako svátek Anděla Páva nebo jako Červená středa. Slaví se doma v rodinném kruhu. V této době jsou obětována zvířata, domy jsou zdobeny jarními květinami, barví se vajíčka a také se peče speciální chleba, kterému se říká *sawuk*. Podle jezídké víry Bůh stvořil svět ve tvaru vajíčka v kameni. Na začátku byla údajně země pokryta ledem. Bůh poslal Anděla Páva, aby prolomil led, aby byla Země obyvatelná pro Adama a Evu. Po rozbití ledu Páví anděl ozdobil Zemi květinami a rostlinami. *Sere Sal* tedy symbolizuje den, kdy Anděl Páv rozbil led a přinesl na Zemi jaro. Z tohoto důvodu dnes Jezídy rozbíjejí barevná vajíčka a zdobí je i červenými máky.³¹ Podle jezídké tradice barvy vajec představují duhu, kterou vytvořil Anděl Páv, když sestoupil do údolí Láliš, aby požehnal Zemi plodností a každoroční obnovou.

Důležitý aspekt svátku *Sere Sal* je motiv ohně, slunce a návratu zesnulých předků, zejména samotného Tause Meleka (Anděla Páva). Jezídy věří, že duchové mrtvých se každý rok vrací ke svému pozemskému tělu do hrobů na Červenou středu s úmyslem oslavit s

³¹ AÇIKYILDIZ, B. *The Yezidis*. 1. vydání. I. B. Tauris, 2014, s. 108.

živými *Sere Sal*. Proto Jezídové v tento den navštěvují hřbitovy a hroby svých blízkých s cílem pozdravit je, sdílet s nimi pokrmy a oslavit společně tento jarní svátek. V noci *Sere Salu* se v údolí Láliš rozdělá velký oheň, který podle tradic má přitahovat Anděla Páva, aby se vrátil v podobě Slunce. Oheň je v tomto případě považovaný za posvátný element jako pozemská forma ohnivého Anděla Páva. Vaření vajec na *Sere Sal* symbolizuje rovněž proměnu Země, která na začátku měla tekutou formu, až později se stala pevnou. V diaspoře spíše mizí náboženské tradice, ale barví se vajíčka a zdobí se byty, také lidé navštěvují jezídské hřbitovy, pokud mají někoho pohřbeného ve státě, kam se odstěhovali. Organizují se oslavy v jezídském domě, kde se může zpívat a tančit.

Khidr Aylas. Jeden z dalších svátku, který slaví Jezídi po celém světě, je náboženský svátek „*Khidr Nabi a Khidr Aylas*“ věnovaný svatým Khidrovi a Aylasovi. Podle jezídského náboženství jsou svatí patrony milenců a činiteli tužeb. Tento svátek se vždy slaví během prvního únorového pátku. Z pohledu Jezídů jsou *Khidr Nabi* a *Khidr Aylas* dva jezdci na bílém koni (*Xidir Nebî û Xidir Eylas siyarê hespêd boz*). První je činitelem tužeb a patronem milenců a druhým je patronem těch, kteří cestují po moři.

Svátku předchází třídní půst (*rojî*). Vstávají brzy ráno před úsvitem a po modlitbě se najedí. Jídlu říkají *pašiv (paşîv)*. Až do východu slunce se nic nejí a nepije. Předtím, než zapadne slunce, věřící provedou umytí rukou a obličeje, modlí se a poté si dají večeři, kterou nazývají *fitar*. V těchto dnech se jídla připravují z rostlinných produktů, tj. pšenice, mouky a mléčných výrobků. Předpokládá se, že *Khidr Nabi* a *Khidr Aylas* nepřijímají oběti. Během těchto dnů Jezíde mají zakázáno lovit a cestovat, protože *Khidr Nabi* a *Khidr Aylas* se sami vydávají na lov a neměli by být rušeni.

Kuchyně

Jezídská kuchyně zahrnuje širokou škálu ovoce a zeleniny. Nejoblíbenějším druhem masa je ovčí, jehněčí a kuřecí. Jídla jsou většinou podobná jako u ostatních národů na Blízkém východě a jsou si velice blízká s kurdskými specialitami. V rodině, kde autorka bydlela, byla dotazovaná paní domu „*Chutná ti kurdské jídlo?*“, zde záleží opět na určitém národním cítění, kdy někteří říkají určitým druhům jídla, že jsou jezídská jídla, ačkoli jsou totožná s kurdským jídlem. Slaná jídla se podávají obvykle s rýží nebo s chlebem zvaným *naan*, který je podobný tortile. Jedno z častých běžných jídel je *eprah*, pokrm z plněných vinných listů. Plnicí směs se obvykle skládá z bulguru, mletého masa, mrkve, rajčete, papriky a cibule, *eprah* má podobu menšího závitku. Často je *eprah* je součástí jídla zvaného *dolma*, což je kombinace s lehce

smaženými bramborovými plátky a pečeným masem. Všechny tři pokrmy se uvaří zvlášť, nakonec se všechno zamíchá dohromady a podává na velkém podnosu.

Dalším pokrmem je *biryani*, což je pokrm z rýže, masa a zeleniny, který je ochucený kořenící směsí. Jezídové s oblibou přidávají do *biryani* arašídů a rozinky. *Kotilk* je druh plněných knedlíků a jedná se o typický kurdský pokrm. Tyto knedlíky jsou plněny mletým masem a podávají se jak uvařené, tak i smažené v kombinaci s různými omáčkami. *Marigha Bamia* je blízkovýchodní jehněčí dušené maso s okrou a rajčaty.³²

Jeden z nejoblíbenějších dezertů je pokrm zvaný *kuliča*, což je sušenka plněná datlovou pastou, zavařeninou, nebo směsí vlašských ořechů a cukru. Tradičně se *kuliča* peče při náboženských svátcích nebo oslavách, a to ve velkém množství.

Sakrální předměty

Jako v každém náboženství i v jezidismu existuje několik sakrálních předmětů, které mají čestné místo a nesmí chybět v žádné domácnosti. Tyto předměty zdobí byty i v diaspoře, přičemž mají kromě náboženského i kulturní význam. Jeden z těchto předmětů je *barát* neboli *al-barat*.

Al-Barat je posvátný jezidský symbol, který se po celou historii vyrábí v Láliši v noci na Shiv Barat, která byla pro starověké mithraisty nejdelší nocí roku. Barát má tvar zrna a velikost ořechu. Symbolizuje Zemi, která se má znovu zrodit. Barát vytváří *šamsáni*, což jsou mladé neprovdané dívky a chlapci, kteří slouží ve svatyni v Láliši a dobrovolně se vzdali možnosti uzavírat sňatek. Používá se voda ze svatého pramenu Kania Spi.³³ Dívky přinášejí hlínu z jeskyně Barat poblíž Láliše. Baba čawiš, duchovní sloužící v Láliši, přináší posvátnou vodu z Kania Spi (*bílý pramen*). Voda se míchá s hlínou, do směsi se přidá trošku mléka, vytvoří se malé kuličky a nechají se na slunci vyschnout. Barát je tedy symbolem Země a zrození přírody. Každý Jezíd, který cestuje, musí mít s sebou kuličku barátu, aby byl chráněn před zlem. Každý Jezíd musí políbit barát každé ráno před snídaní, během půstu a je zakázáno, aby jej muž předal své ženě nebo snoubence přímo a naopak, protože je symbolem smlouvy, přísahy a bratrství. V důsledku předání by se žena stala jeho sestrou. Toto gesto autorka pozorovala při návštěvě jezidské rodiny, kdy hospodyně domu ukazovala, jak vypadá barát. Dala jej políbit všem přítomným kromě svého manžela s vysvětlením, že se to nesmí, jelikož by se z nich stali bratr a sestra. Je to předmět přísahy a známka poctivosti a loajality.

³² YEZIDIS INTERNATIONAL: *Yezidi food*. [online]. 2015. [cit. 2021-02-18]. Dostupné z: <http://www.yezidisinternational.org/abouttheyezidipeople/yezidi-food/>

³³ ČERNÝ, Karel. *Jezídové – komunita na útěku*. Praha: Lidové noviny, 2016, s. 30.

Není přípustné s rukou na něm falešně přísahat. Jezídové používají barát k uzavření dohod a k přísahám.

Barát souvisí také s *halátem* neboli *bohčekem* (Jezídové po domácku spíše používají výraz *bohček*). Jedná se o ručně vyrobenou tašku nebo kapsu z látky a nití, k níž lze připevnit kruhový kovový náramek (uzavřený kruh označuje uzavření jezídského náboženství). V *bohčeku* se uchovávají posvátné předměty.

Rodinná obřadnost

Svatba. Jezídové se obvykle berou mladí, často v patnácti letech. Manželství běžně domlouvají rodiče mladého páru. Mladý pár by neměl být do manželství nucen. Manželství by se mělo uzavírat na základě souhlasu obou partnerů. Rodina budoucího ženicha musí zaplatit cenu nevěsty, která závisí na její kráse a společenské pozici její rodiny v rámci kmene. Přestože se od této tradice malinko upustilo, stále se praktikuje. Cena za nevěstu, kterou musí rodina manžela zaplatit před svatbou, dosahuje v německých diasporách až 70 000 eur.³⁴ Podle informace od respondenta v Iráku cena za nevěstu může začínat od 1000 eur. Pokud rodiny nesouhlasí se sňatkem, mladý pár někdy uteče na pár dní do vedlejší vesnice nebo k jiným příbuzným. V takovém případě rodiny již musejí souhlasit, jelikož tímto činem pár dává jasně najevo, že chce být spolu za každou cenu. Tento zvyk je podobný jako v některých muslimských komunitách na Blízkém východě.

Den před svatbou je nevěsta připravena na svou henovou noc, *sheva desthineye*. Dává si horkou koupel, obléká se a poté dorazí do místnosti, kde jsou hosté. Její ruce a ruce družiček jsou natřeny henou. Následujícího dne je nevěsta oblečena do svatebních šatů a červeného pásu na břicho, který jí připevňuje její sestra. Manželský obřad začíná doprovodem nevěsty z domu jejího otce do domu ženicha. U dveří je obětována ovce. Pokud jde o ženicha, během svatby ho doprovází jeho bratr. V dnešní době Jezídové, kteří žijí ve městech, obvykle pořádají svatební hostiny ve svatebních sálech. V diasporách se svatby konají rovněž zde. Svatby v diaspoře mají všeobecně velký význam. Poznává se to podle toho, že Jezídové si často pouštějí svatby nahrané na Youtube a s oblibou se na ně dívají v televizi. Například televizní kanál Ezidixan TV má zvláštní rubriku svatby, kde jsou nahrané různé svatební filmy, ve kterých se hodně tančí. V Německu v dnešní době nabízí své služby hodně jezídských hudebníků – na jezídských svadbách totiž musí hrát živá hudba. Podle jezídské tradice musí

³⁴ GREYENBROEK, P. G. *Yezidism in Europe: Different Generations Speak about their Religion*. 1. vydání. Wiesbaden, Germany: Otto Harrassowitz GmbH & Co., 2009, s. 46-48.

nevěsta po svatbě zůstat doma u svých rodičů ještě sedm dní, až potom se přestěhuje do domu svého manžela.

Jezídové dbají na endogamní manželství. Polygamní manželství není zakázané, ale není v komunitě příliš vítané, v diaspoře se téměř nevyskytuje. Existuje mnoho pravidel a zákazů týkajících se manželství. Manželství s příslušníky jiných etnických skupin je zakázané. Pokud se Jezídka vdá za „nejezída“, konverze k jezidismu není možná, automaticky konvertuje k náboženství svého partnera a je exkomunikován rodinou a kmenem. V komunitě je navíc zakázáno i manželství mezi kastami a kmeny.³⁵

Pohřeb. Smrt pro Jezídy znamená oddělení duše a její převtělení do nového těla. Jezídové věří v reinkarnaci i v existenci ráje a pekla. Po Soudném dni se duše znovu objeví v novém těle a nepamatuje si na svůj předchozí život. Proto není odpovědná za své dřívější špatné činy.

Tělo mrtvého je umyto horkou vodou. Zemřelého musí umýt šajch, *birájé áchiraté*, což představuje vybraného bratra pro onen svět. Respondent Farhad říká, že někteří učenci se snaží tento zvyk vědecky vysvětlit. Podle nich se používá horká voda pro případ, že by nebožtík nebyl mrtvý a horká voda by ho přivedla k vědomí. Poté, co šajch umyl zesnulého, je tělo zabaleno do bílého pláště zvaného *kifin* a poté je uloženo do rakve. Do úst je zesnulému vložen kousek barátu. Zemřelý je následně odvezen na hřbitov, kde je již připravený vykopaný hrob. Hlava zesnulého je umístěna směrem na východ, tedy k východu Slunce. U hrobu v oblasti hlavy je ponechaný otvor, aby duše zesnulého mohla opustit tělo.³⁶

Průvod na hřbitov je tichý. Výjimku představují duchovní, kteří zpívají hymny v přední části průvodu. Ženy pláčou a bijí se dlaněmi do prsou. Ve stejný den je pořádána hostina na památku zemřelého. V diaspoře se hostina pořádá často v jezidském kulturním domě, jelikož je zde více prostoru. Může se jí někdy zúčastnit přes 100 lidí.

V Německu jezidské hřbitovy vznikly na konci 90. let. Na začátku bylo Jezídům přiděleno určité místo na křesťanských hřbitovech, později si jezidské komunity zakládaly již vlastní hřbitovy. V diaspoře odpadá řada rituálů během pohřbu. Jeden z nich je ten, že pokud zemře manžel, tak vdova si ostříhá vlasy a pověsí je manželovi na hrob nebo na náhrobní desce. V Německu tento rituál není povolen správci hřbitovů.³⁷ Jezidské náhrobky jsou zdobeny jezidskými symboly, jako je slunce, páv či obraz svatyně Láliš. Nad jménem je často

³⁵ ISSA, C. *Das Yezidentum: Religion und Leben*. Oldenburg: Dengê Êzîdiyan, 2007, s. 105.

³⁶ TAGAY, S. a ORTAÇ, S. *Die Eziden und das Ezidentum: Geschichte und Gegenwart einer vom Untergang bedrohten Religion*. 1. vydání. Landeszentrale für politische Bildung, Hamburg, 2016, s. 82.

³⁷ GREYENBROEK, P. G. *Yezidism – Its Background, Observances and Textual Tradition*. 1. vydání. Edwin Mellen Pr, 1995, s. 161.

nadepsána etnická příslušnost „Êzîdî“, „Yezidi“ nebo „Yezide“ někdy spolu se jménem příslušné kasty.³⁸

Mor Kirin neboli křest. Jezídové si po tisíce let udržovali mnoho nábožensko-kulturních rituálů a zvyků, které se nezměnily ani v rámci nepřátelských reforem. Mor kirin neboli křest lze považovat za jeden z nejdůležitějších rituálů praktikovaných řadou náboženství včetně jezídismu. V jezídismu se křtí pouze vodou z pramenu Kanya Spi, který se nachází v údolí Láliš. Tento pramen symbolizuje spojení člověka s přírodou. V Německu se tento rituál provádí v jezídském kulturním domě, provádí ho vrchní duchovní, který je v Německu určený a schválený bába šéchem. Pan Naíf říká, že se používá voda z pramenu Kanya Spi, která se posílá z Iráku. Někteří Jezídové jsou toho názoru, že pokud se křest neprovádí přímo v Láliši u pramene řeky Kanya Spi, nemůže se mluvit o pravém *mor kirinu*.

Obřízka. Jezídští chlapci jsou obřezáni obvykle 20 dní po křtu. Podobně jako v křesťanství rodiče si vybírají pro své dítě kmotra zvaného *kerif*. Mezi rodinami dítěte a kmotra vzniká pokrevní pouto. Tyto dvě rodiny nesmějí uzavírat sňatky mezi sebou po sedm dalších generací. Proto se *kerif* obvykle vybírá záměrně ze skupiny, se kterou i tak není možné uzavírat sňatek, což znamená, že *kerif* bude pocházet z jiné kasty nebo z muslimské rodiny, často z kurdské, kvůli zlepšení vzájemných vztahů. Obřad probíhá obvykle doma, v dnešní době je ale stále častěji záměrně provedený v nemocnici kvůli hygieně a zdraví dítěte, obzvláště pak v diaspoře, kde dodržování tradic je oslabené.³⁹

Hierarchická společnost

Jezídská společnost je rozdělená do tří kast a každá z nich má určité místo ve společnosti, své povinnosti. Kromě toho, že Jezídům je zapovězeno uzavírat sňatky s nejezidy, je zakázáno také uzavírat sňatek s příslušníky jiných kast. Nejvýše postavenou kastou jsou šéchové, kteří představují něco jako aristokracii jezídské společnosti, dále jsou pírové, kteří patří do sociální vrstvy duchovních. Třetí kastou jsou mirídové, do této kasty patří většina Jezídů. Šajchové a pírové tvoří pouze 5 % populace Jezídů. Jezídové věří, že členy těchto dvou kast jsou potomci posvátných bytostí jezídské mytologie.⁴⁰

Hierarchický systém je přenášený i do Německa, kdy pro mladší generace může být problémem najít vhodného partnera ze své kasty. Sufyan tvrdí, „že pro něj bude složitější najít

³⁸ TAGAY, S. a ORTAÇ, S. *Die Eziden und das Ezidentum: Geschichte und Gegenwart einer vom Untergang bedrohten Religion*. 1. vydání. Landeszentrale für politische Bildung, Hamburg, 2016, s. 82.

³⁹ AÇIKYILDIZ, B. *The Yezidis*. 1. vydání. I. B. Tauris, 2014, s. 100.

⁴⁰ ČERNÝ, Karel. *Jezídové – komunita na útěku*. Praha: Lidové noviny, 2016, s. 31.

nevěstu v Německu, než kdyby žil v Iráku, ale pořád je situace lepší než v 90. letech, když byla jezídská diaspora menší.“ Někteří Jezíďové situaci řeší tak, že si sňatky domlouvají v Iráku. Většinou to dělají rodiny ženicha, potom se snaží přivést manželku do Evropy.

Jazyk

Většina Jezíďů považuje za svůj rodný jazyk kurmandží, což je dialekt kurdštiny. Pouze malá část Jezíďů hovoří arabsky a jen někteří kurmandží neovládají. Jedná se o Jezíďy žijící ve městech Bahzáné a Bašiqá. V oblasti Kavkazu se začalo mluvit o jazyce zvaném jezďiki, což je také dialekt kurdštiny. Termín jezďiki je často odmítán v jezídských kruzích inteligence, které se považují za etnické Kurdy. Naopak jezďiki používají Jezíďové, kteří kategoricky odmítají skutečnost, že by Jezíďové a Kurdové byli jeden a tentýž národ. V diskusích lze pozorovat, že odpůrci termínu jezďiki nerozlišují jazyk na jedné straně a glosonymum na straně druhé. Často Jezíďové přichází s odporujícími si tvrzeními, že jezďiki je jiný jazyk než kurdština, případně, že jezďiki neexistuje jako jazyk, že existuje pouze kurdština. Problémem je, že samotný kurdský jazyk je těžce definovatelný, protože má několik dialektů. Kurmandží a jezďiki jsou ve skutečnosti glosony, což jsou názvy stejných jazyků, ale pojmenované různými národy odlišně. Jeden jazyk může mít různé glosony, stává se to obvykle v důsledku nacionalistických tendencí, což je příklad kurdských dialektů, nebo z hlediska jazykovědy či fonetiky, kdy vzniká potřeba jazyk nějakým způsobem pojmenovat.

Kurdská abeceda má 23 souhlásek a 8 samohlásek, rozlišuje krátké a dlouhé samohlásky. Osmdesát procent všech Kurdů mluví dialektem kurmandží. Dnes se latinská abeceda používá pro kurdštinu v Turecku a Sýrii, v Íránu a Iráku se používá pro psanou kurdštinu arabské písmo a v bývalém Sovětském svazu se používá azbuka.⁴¹

Náboženství

Jezíďové tvrdí, že mají nejstarší náboženství na světě, zdůvodňují to podobou svého kalendáře. Jejich náboženský kalendář má přes 6764 let, čímž se rok 2020 n. l. stal rokem Jezíďů roku 6776. Ve vztahu k některým dalším významným náboženstvím je jezídský kalendář o 4750 let starší než křesťanský nebo gregoriánský kalendář, o 990 let starší než židovský kalendář a je o 5329 let starší než muslimský kalendář. Jezíďi věří v nadpřirozeného Boha zvaného Xwede, stvořitele vesmíru. Dříve než Bůh stvořil člověka, stvořil sedm andělů, kteří byli jeho zjevením. Po stvoření světa Bůh seslal anděly na zem, aby se klaněli Adamovi

⁴¹ KUBÁLEK, P. *Kurdština, její dialekty a média*. [online]. Kurdové a Kurdistán: 2002. [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://kurdove.ecn.cz/jazyk.shtml>

jako nejdokonalejšímu božskému vynálezu. Všichni andělé uposlechli, pouze Taus Melek se odmítnul před Adamem poklonit s argumentem, že jediný, před kým se bude sklánět, je Bůh, nikoli člověk. Tímto si Bůh ověřil jeho věrnost a jako odměnu mu světil osud světa a moc nad ním vládnout. Od tohoto příběhu je odvozen zákaz říkat nahlas slovo šajtan (Satan). Když se Taus Melek nesklonil před prvním člověkem na světě, Adam se rozezvil a nazval Tause Meleka satanem. Proto Jezídkové dodnes považují toto slovo za urážku Pavího Anděla.⁴²

Přestože se jezídské náboženství předává ústně, existují v jezídismu dvě svaté knihy, Kitêba Cilwe (Kniha zjevení) a Mišefa Reš (Černá kniha). Rukopisy obou knih byly publikovány v letech 1911 a 1913, ale zjistilo se, že to byly padělky napsané západními cestovateli, kteří se zajímali o jezídské náboženství. Říká se, že materiál v nich odpovídá autentickému textu jezídských hymnů. Nyní se komunita snaží tyto hymny shromáždit a sepsat je do jedné sbírky, aby se zachovaly, což může do budoucna proměnit jezídismus v biblické náboženství. Černá kniha popisuje stvoření světa, jak Bůh vytvořil bílou perlu a jak z ní vzešel Taus Melek. Dále popisuje, jak byli stvořeni Adam a Eva a zbytek světa. Kniha končí pojednáním o tabuizovaných věcech v jezídismu.⁴³ V Knize zjevení jsou napsaná boží slova v první osobě, jako kdyby promlouval k lidem sám Bůh, oproti tomu Černá kniha je napsaná v 3. osobě. Jezídská kniha zjevení má pět kapitol, píše se v ní o božích skutcích a velikosti jeho moci, o tom, že Bůh nepotřebuje svatou knihu k předání svých slov a také varuje před lidmi jiných kultur. Nabádá Jezídy, ať nikoho nepřijímají do svých náboženských skupin a zachovají věrnost svému náboženství.⁴⁴

Vztah k politice

Výběr jezídského prince. Pro všechny Jezídy na světě existuje jediná světská autorita, což je princ zvaný *mír*, který sídlí vždy v Iráku. Podle zvyků, které Jezídkové dodržují, musí být *mír* vybrán ze stejné rodiny jako jeho předchůdce. Rodina předchozího *míra* nominuje jednoho, dva nebo tři lidi, poté se Duchovní rada a významné jezídské klany společně rozhodnou zvolit jednoho z kandidátů jako jezídského míru, aby vystřídal zesnulého.

Mír je vedoucím Nadace pro správu jezídských věcí, členem Duchovní rady Jezídů. Tato nadace zahrnuje Bábu šécha a šajchského ministra. Všechna rozhodnutí, která se týkají jezídské komunity, jsou vydávána touto institucí. Tentokrát volba nového *míra* byla politicky

⁴² GEBELT, J. a kol. *Ve stínu islámu – Menšinová náboženství na Blízkém východě*. 1. vyd. Vyšehrad, 2016.

⁴³ THORNTON, D. *The Yazidi Religion*. [online]. Dthorntonapgeo: 2016. [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://dthorntonapgeo.weebly.com/>

⁴⁴ ISSA, C. *Das Yezidentum: Religion und Leben*. Oldenburg: Dengê Êzîdiyan, 2007.

ovlivněná ze strany Kurdské demokratické strany a Vlasteneckého svazu Kurdistanu. Došlo k situaci, že Jezídové z oblastí Sindžáru a ostatní Jezídové z jiných zemí si přáli odlišného kandidáta z rodiny, jenže rodina *míra* žije na území iráckého Kurdistanu a nový *mír* je členem Kurdské demokratické strany, která je nejsilnější politickou stranou v regionu. Nový *mír* měl podporu této politické strany, a byl vybrán. Ostatní Jezídové mimo území Kurdistanu ho nechtějí kvůli tomu, že je prokurdsky nakloněný a Jezídové po Sindžárském masakru ztratili důvěru ke kurdské vládě a chtějí se od ní co nejvíce distancovat, což je téměř nemožné, jelikož všechny jezídské autority žijí v oblasti Šejchanu na území autonomního Kurdistanu. Svou nevoli Jezídové ze Sindžáru dávají najevo tím, že si sami vybrali dalšího *míra*, kterého vyznávají, což vedlo k situaci, že momentálně Jezídové mají dva *míry*, kteří vládou. Oficiálně je podle všech náležitosti právoplatným *mírem* ten, který sídlí v Šejchanu. (informátor Farhad)

Zde vzniká otázka, jak se tato situace dotýká ostatních Jezídů kupříkladu z diaspor či z oblasti Kavkazu? Dotýká se primárně etnické identity, když všichni Jezídi pochází původně ze severního Iráku, a proto by chtěli, aby v této oblasti nebyly konflikty jakéhokoliv rázu. Podle respondenta Hosniho „*vždycky byla tendence ze strany irácké vlády Jezídy arabizovat anebo je donutit ke konverzi k islámu. Kurdové dávají Jezídům víceméně volnost vyznávat své náboženství, ale tvrdí, že Jezídové jsou Kurdové, s čímž Jezídové nesouhlasí.*“ Tento výrok ukazuje snahu nutit Jezídy k asimilaci do majoritní společnosti Kurdů. Pravý jezídský nacionalismus začal paradoxně v Gruzii a Arménii a tito Jezídové rozhodně nesouhlasí s politikou, která vede k postupnému ztracení jezídské identity.

Výběr duchovní autority Baby Šécha. Duchovní rada Jezídů si po konzultaci s jezídským *mírem* a řadou náboženských vůdců podle řady podmínek a zvláštních postupů vybere zástupce pro řešení náboženských záležitostí. Baba Šéch je považován za duchovního vůdce jezídského náboženství, když je pokaždé vybrán nástupce 40 dní po smrti předchozího Baba Šécha. Khartu Hajj Ismail plnil funkci Baby Šécha do své smrti. Zemřel 1. října ve věku 87 let v nemocnici v Erbilu poté, co se jeho zdravotní stav zhoršil.

Kandidát na místo Baby Šécha je po hodnocení Duchovní radou podroben řadě zvláštních postupů a musí splnit několik podmínek. Musí pocházet z rodiny Baba Šécha, ale nemusí to být syn, může to být synovec, bratranec apod. Musí znát a správně praktikovat jezídské náboženství. Šéchova rodina odvozuje svůj původ od šajcha Fakhri Adia, což byl jezídský učenec, filozof a duchovní, který zemřel před stovkami let, přičemž jeho rodina je jednou ze známých a vlivných rodin mezi Jezídy. (informátor Farhad)

Adaptace Jezídů v novém prostředí

V Německu se Jezídové soustředí hlavně ve spolkových zemích Dolní Sasko a Severní Porýní-Vestfálsko s hlavními sídly v Gelle, Hannoveru a Bielefeldu.

Jezídové se v Německu adaptují poměrně rychle, když velkou roli tu hraje i věk migrantů, mladí lidé jsou více přizpůsobiví a otevřenější ke změnám. Pro starší generace proces integrace trvá déle a je komplikovanější. Jeden z důvodů je ten, že starší nevyužívají všechny možnosti integračního programu. Například pan Khalil tvrdí, „že kvůli tomu, že neovládá dobře němčinu, není snadné si najít práci. Když potřebuje vyřizovat některé věci na úřadě, pomáhá mu devítiletá dcera, která chodí do školy a německý jazyk ovládá dobře.“ Dalším faktorem, proč hodně migrantů, kteří imigrovali v posledních pěti letech do Německa nepracuje, je systém sociálního zabezpečení v Německu. Ten je nastavený tak, že větším rodinám se vyplatí pobírat sociální dávky, místo toho, aby rodiče byli zaměstnáni. Ženy navíc často nemají dokončenou ani základní školu a tím, že mají několik dětí, se musejí starat o domácnost. Je na manželovi, aby pracoval, když mu jako nekvalifikovanému pracovníkovi bude vyplacena nižší mzda, obvykle do 1,5 tisíce euro. (informace od respondenta) V případě žadatelů o azyl finanční pomoc ze strany státu činí okolo 340-350 euro měsíčně na osobu.⁴⁵ V případě, že alespoň manžel začíná pracovat, se sociální dávky zkrátí anebo dokonce přestávají být úplně vypláceny. Proto je pro rodiny s 5 dětmi a více, výhodnější pobírat sociální pomoc i nadále.

Jezídská komunita v posledních deseti letech prochází velmi zásadními transformačními procesy. Pro Jezídy život v diaspoře znamená svobodu, ve které mohou praktikovat své náboženství beze strachu, že budou pronásledováni. Jezídi v Německu již nemusí skrývat své náboženství a popírat svou etnickou identitu. Svoboda v diaspoře umožňuje Jezídům otevřít se světu jako jedna z nejstarších etno-náboženských skupin, která má co nabídnout ze své kultury. Dlouhá historie pronásledování a utrpení ovlivňuje kolektivní trauma Jezídů a jezídskou identitu i v diaspoře. Na pozadí sindžárské genocidy je otázka identity velmi aktuální a je předmětem kontroverzního diskurzu v umění, literatuře a filozofii, ale také v religionistice. Byla zakládána jezídská kulturní centra, která se stávají těžištěm kulturního dění v jezídské společnosti. Vydávají se časopisy s tématy jezídismu, jsou vytvářena diskusní fóra, ve kterých se probírají nejaktuálnější témata. Postupně se opouští od ústní tradice předávání kultury, jezídské časopisy a fóra se pokoušejí všechno již písemné

⁴⁵ IDNES.CZ, *Přehledně: Kolik berou žadatele o azyl v zemích Evropské unie*. [online]. 2018. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/azyl-eu-kolik-berou-zadatele-migrant-prispevek>

zachytit, hlavně co se týče kulturního dědictví. „Nový jezídismus“ již není zaměřený výhradně na posvátné místo Láliš, přestože toto místo zůstává „domovem“ všech Jezídů na světě.⁴⁶

Přestože Jezídi si mohou v diaspoře uchovávat kulturu a náboženství, vzniká zde několik problémů. Jedním z nich je jako skoro v každé soudobé společnosti mezigenerační konflikt, kdy se mladí lidé distancují názorově od starších. Podobně jako u jiných skupin migrantů dochází ke střetu zájmů mezi staršími lidmi, pro které je těžké zůstat v diaspoře, a mladšími, pro které se hostitelský stát stál domovem. Kontext migrace s jejími aspekty urbanizace a gramotnosti vytváří zejména pro mladší generace nová omezení v legitimaci a vede k potřebě přeformulování teologického konceptu. Například pro mladé lidi, kteří získali vzdělání v evropských školách, kde se klade důraz na kritické myšlení, je obtížné dodržovat tabu nebo je pro ně obtížně pochopit tradiční hymny (qewly), jelikož v nich nemohou nalézt racionální vysvětlení. Dalším problémem je neochota mladých Jezídů akceptovat manželské partnery vybrané jejich rodiči. Preference tradičního uzavírání manželství ze strany starších generací a vysoké ceny za nevěsty vytváří ekonomickou propast a můžou do budoucna rozdělit jezídskou komunitu v Německu. V rodinách dochází ke konfliktům a mladí lidé odchází z domova. Dále se začíná porušovat přísné pravidlo endogamie a roste emancipace žen.

Na druhou stranu mohou Jezídové poprvé za celou historii svobodně slavit své svátky a svatební oslavy. Mají příležitost německé majoritě ukázat své tradice prostřednictvím pozvání na různé akce.⁴⁷

Jezídské organizace v Německu a ve světě

Již od počátku 90. let 20. století se centrem diaspory stalo Německo. Imigrace Jezídů do Německa ovlivnila jejich náboženský a kulturní život.⁴⁸ Jezídismus je náboženství spjaté s místem vzniku, a proto bylo nutné hodně tradic přizpůsobit možnostem, které hostitelský stát nabízí. Jezídská společnost již nemohla zůstat nadále uzavřenou. Musela se světu otevřít a zároveň hledat způsob, jak svou identitu uchránit a předat další generaci. Zakládání kulturních sdružení, vydávání časopisu a sdružení laických spolků bylo prvním znakem sociální změny, které diaspora čelila. Jezídská diaspora je konfrontována s novými výzvami, k nimž patří

⁴⁶ ACKERMANN, Andreas. Yeziden in Deutschland. Von der Minderheit zur Diaspora. *Paideuma*, 2003, 157-177.

⁴⁷ AFFOLDERBACH, M., GEISLER, R. *Die Yeziden*. Berlin: Evangelische Zentralstelle für Weltanschauungsfragen: 2007.

⁴⁸ GEBELT, J. a kol. *Ve stínu islámu – Menšinová náboženství na Blízkém východě*. 1. vyd. Vyšehrad, 2016.

zachování etnické identity, praktikování vlastního náboženství a snaha o zachování zvyků a tradic. Pro zachování své identity v západních podmínkách, Jezídové musí přizpůsobit svou náboženskou praxi a dodržování tradic, musí dosáhnout rovnováhy mezi starými tradicemi a moderním životem v diasporách. Je třeba, aby přešli od ústního předávání náboženských textů k písemnému zachycení a také by měli akceptovat individualistický způsob života místo kolektivistického. Právě kvůli těmto faktorům vznikly první jezídské organizace v diaspoře. Organizace mají za úkol pomoci Jezídům s adaptací v novém prostředí, při řešení administrativních záležitostí s úřady a poskytnout jim prostor pro upořádání akcí a oslav. Kulturní centra jsou určena i mladým Jezídům, když se tu mohou kulturně seberealizovat. Jezídské organizace se snaží u mladé generace posílit její identitu. Často je nabízena výuka náboženství a historie jezídismu.⁴⁹ Většina organizací je financována z darů sponzorů a drobných dárců, na regionální úrovni organizace mohou zažádat o dotace k financování konkrétních projektů. Níže jsou jmenovány pouze některé z nich.

Mezi prvními a neaktivnějšími organizacemi bylo Jezídské fórum založené v roce 1993.⁵⁰ Jezídské fórum vzniklo z iniciativy několika jezídských rodin z Oldenburku. Původním cílem zakladatelů bylo udržovat a předávat náboženské a kulturní hodnoty a zvyky mladé generace Jezídů. Od svého založení se práce sdružení neustále rozšiřovala do různých oblastí, jako je například pomoc novým jezídským imigrantům s administrativou na úřadech a také nabízí psychologickou a sociální pomoc. Zásadní je i pomoc s integrací mladým lidem, kteří vyrůstají mezi dvěma kulturami. Dalším úkolem je pomoc jezídským ženám se lépe integrovat do německé majority a nabídka vzdělávání a zapojení se do aktivit v jezídském fóru.⁵¹

Další organizací je Jezídská akademie (Ezidische Akademie). Jedná se o vzdělávací instituci, která sídlí v Hannoveru. Organizace se zabývá současnou situací jezídských menšin. Mezi hlavní cíle instituce patří podpora soudržnosti uvnitř komunity, odstranění bariér mezi minoritou a německou majoritou, PR, vydávání titulu „Zeitschrift der Ezidische Akademie“ o jezídském náboženství a kultuře, podpora rodin a jejich dětí při vzdělávání v německých školách.⁵² Za zmínku stojí také Společnost jezídských akademiků (Gesellschaft Ezidischer AkademikerInnen, zkratka GEA). GEA je největší jezídská akademická organizace na světě.

⁴⁹ TAGAY, S. a ORTAÇ, S. *Die Eziden und das Ezidentum: Geschichte und Gegenwart einer vom Untergang bedrohten Religion*. 1. vydání. Landeszentrale für politische Bildung, Hamburg, 2016, s. 138-141.

⁵⁰ GEBELT, J. a kol. *Ve stínu islámu – Menšinová náboženství na Blízkém východě*. 1. vyd. Vyšehrad, 2016.

⁵¹ YEZIDEN.DE: *Integrationsarbeit – Herausforderungen im Home-Schooling*. [online]. 2020. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: www.yeziden.de

⁵² THE CONGRESS OF EZIDIS WORLDWIDE: *About*. [online]. 2021. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.ezidi-worldcongress.com/en/about/>

Cílem sdružení je přeshraniční a interdisciplinární vědecká spolupráce, podpora mezikulturního porozumění, otázka lidských práv, práce žen a mládeže, jakož i udržování jezídské kultury a víry.⁵³

Ústřední rada Jezídů v Německu je sdružení se sídlem v Bielefeldu, které zastupuje zájmy Jezídů v Německu a paralelně funguje jako zastřešující organizace pro dalších 29 dílčích jezídských organizací v Německu. Ústřední rada Jezídů v Německu byla založena 29. ledna 2017. Cílem Ústřední rady Jezídů v Německu je zastupovat Jezidy v jejich tradičních sídelních oblastech i v diaspoře v Německu. Organizace sleduje náboženské cíle typu ochrany jezídismu, přiznání jezídské menšiny podle mezinárodního práva, zavedení jezídského náboženství do výuky ve školách, ale i politické cíle jako uznání jezídské genocidy, poskytnutí pomoci jezídským uprchlíkům, pomoc při rekonstrukci poničených měst Sindžár a Láliš a dalších kulturních památek nacházejících se ve sporných oblastech v severním Iráku.⁵⁴

Kromě organizací v Německu existují jezídské organizace i v jiných zemích, některé z nich působí mezinárodně. Kupříkladu Národní svaz Jezídů Arménie byl založen v roce 1989 v Arménii. Jedním z hlavních cílů této organizace sjednocení Jezídů a snaha rozvíjet jezídskou národní kulturu všude na světě. V posledních letech tato organizace pomáhá i Jezídům z Iráku, kteří byli vystaveni pronásledování a cílené likvidaci. Národní svaz Jezídů Arménie vyvíjí velké úsilí, aby pomohl arménským Jezídům a Jezídům z jiných států s vyřešením sociálních problémů a s kulturním rozvojem a pomohl s otevřením několika jezídských škol a se zavedením výuky kurmándží v jezídských třídách.

Další mezinárodní organizace je Free Yezidi Foundation, což je politicky nezávislá nezisková organizace, která má pomáhat Jezídům v nouzi. Byla založená v roce 2015 krátce poté, co se teroristé v srpnu 2014 v Iráku pokusili vyhladit jezídskou populaci. Nadace se zabývá humanitárními službami pro přeživší genocidu, a to zejména pro jezídské ženy a děti, se zvláštním zaměřením na zotavení z traumatu a poskytuje psychologické služby. Free Yezidi Foundation se snaží realizovat projekty na ochranu a podporu členů jezídské komunity, kteří se nachází v nepříznivé situaci.⁵⁵

Jedna z nejznámějších neziskových organizací na pomoc Jezídům je organizace Yazda, což je nadnárodní jezídská organizace založená v návaznosti na jezídskou genocidu v roce

⁵³ GEA: *Über uns*. [online]. Gesellschaft Ezidischer AkademikerInnen: 2021. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.gea-ev.net/%C3%BCber-die-gea/>

⁵⁴ ZED: *Ziele*. [online]. Zentralrat der Êzîden in Deutschland: 2021. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <http://www.zentralrat-eziden.com/ziele/>

⁵⁵ FREE YEZIDI FOUNDATION: *Our Mission*. [online]. FYF: 2015. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.freeyezidi.org/about-us/>

2014 za účelem podpory jezídské etnicko-náboženské menšiny a dalších utlačovaných menšin. Organizace vznikla ve Spojených státech v Nebrasce. První misí Yazdy bylo poskytnutí humanitární pomoci během útoku IS na Sindžár v roce 2014. Pomoc byla poskytnutá ve formě jídla a vody přibližně 60 000 Jezídům, kteří byli okolo 10 dnů obklíčeni Islámským státem na hoře Sindžár. Dalším cílem mise bylo osvobodit jezídské ženy a dívky, z nichž více než 3200 bylo prodáno do sexuálního otroctví a některé jsou dosud drženy v zajetí IS.⁵⁶ Posláním Yazdy je podpora Jezídů, psychologická pomoc obětem genocidy, zdravotní péče přeživším, kteří byli vystaveni těžkému traumatu a distribuce humanitární pomoci v uprchlických táborech. Mezi další cíle organizace patří zvýšení povědomí o otázkách lidských práv, odhalení zločinů teroristické organizace IS, usilování o uznání genocidy Jezídů vládami jiných států, podpora aktivistek za lidská práva, také sběr a dokumentace důkazů o genocidě, snaha dostat pachatele před mezinárodní soud. Jedním z realizovaných projektů v letošním roce byla pomoc při organizaci pohřbů 104 obětí jezídské genocidy ve vesnici Kodžo. Pohřební ceremoniál proběhl 6. února 2021.⁵⁷

Vztah Jezídů s německou majoritou

Na otázku, jaké mají vztahy s německou majoritou, všichni respondenti odpověděli kladně. S Němci údajně vychází dobře a zatím se nikdo z nich neseťkal s nacionalistickým postojem ze strany Němců. Mladší respondenti dokonce tvrdili, že mají i německé přátele. Z odpovědí vyplývá, že neexistuje mezi nimi žádný konflikt. Pravdou však je existence jakési bariéry, která se dá vyzpozorovat z toho, že typické jezídské rodiny se stýkají s jezídskými rodinami a přátelí se spíše s lidmi pocházejícími také z Blízkého východu, v případě Jezídů z bývalého SSSR s Rusy nebo s jinými národnostmi z bývalého Sovětského svazu. Dá se říct, že si rozumějí nejlíp s lidmi, s nimiž je pojí podobný osud nebo alespoň stejná historická minulost. Pravděpodobně jen málo lidí starší generace by si pozvalo k sobě na návštěvu Němce. Nejedná se o nenávist k majoritě, naopak německý stát přijal uprchlíky, německý lid si již zvyknul na multikulturalismus, který jej obklopuje, problémem zde je fakt, že tyto dva národy se tolik kulturně odlišují, že je malá pravděpodobnost, aby se sblížily. Druhý faktor je jazyková bariéra, kdy starší generace Jezídů často špatně ovládá německý jazyk. V Německu je dnes rozdělená společnost, na jedné straně stojí Němci jako „My“, ti, kteří jsou „doma“ a

⁵⁶ WHEELER, S. *Yezidi Women After Slavery Trauma*. [online]. Human Rights Watch, 2016. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2016/04/18/yezidi-women-after-slavery-trauma>

⁵⁷ YAZDA GLOBAL ORGANISATION: *About Yazda*. [online]. 2015. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.yazda.org/about-us>

přijímají migranty, a na druhé straně stojí „Oni“, migranti, kteří se pomalu integrují do německé společnosti, ale také ti, kteří se snaží si zachovávat i svou kulturu a náboženství, tím, že si sebou přenesli některé zvyky a tradice, kuchyni a další prvky své kultury.

Německo vede příznivou migrační politiku a je jednou z nejčastějších destinací pro imigranty ze třetích zemí. Od roku 2014 poskytlo azyl skoro dvěma milionům uprchlíků, mezi něž patří i tisíce Jezídů pocházející hlavně z Iráku a Sýrie. Německý stát se snaží pomáhat jezídskému obyvatelstvu nejen v diaspoře, ale i v Iráku. Nejvíce jezídských neziskových organizací sídlí v Německu, což souvisí s tím, že se zde nachází největší jezídská diaspora. Ačkoli Německo nabízí v rámci Národního integračního plánu přes 400 návrhů opatření k vytvoření nových příležitostí pro cizince a podporu jejich integrace a dále Jezídům pomáhají jezídské spolky a svazy, někteří z nich mají obavy, že jim Německo neprodlouží azyl a budou ho muset opustit. „...Německo kdykoliv může posoudit, že nám již nehrozí nebezpečí, a tudíž není důvod nám nadále prodloužit azyl. Osobně znám jednu mladou rodinu i s dětmi, kterou německý stát vrátil do Iráku a žili zde již 6 let, byli to slušní lidé, neporušovali zákony... nevím, proč se jim to stalo.“, říká s obavami respondent Hosni. Přestože se situace v severním Iráku uklidnila, podle Jezídů tam již nikdy nebude bezpečně. Pořád se tam provádějí občasně atentáty, únosy a stále se tisíce Jezídů pohřešují. Politická situace je nestabilní, ukázkou je vláda dvou *mírů*, což je v jezídské historii bezprecedentní. Dalším důvodem, proč je pro Jezídy nebezpečně se do sporné oblasti Sindžáru vrátit, je věčný konflikt mezi iráckou a kurdistánskou vládou o tom, komu Sindžár patří. Vždy to dopadne tak, že pokud začíná nějaký válečný konflikt, Jezídům ze Sindžáru se nedostává pomoci ani ze strany irácké vlády, ani z té kurdské.

Případy, kdy Spolková republika navrátila zpátky celé rodiny, bývají výjimečné a nebývá to bez příčiny. V poslední době se ale v médiích začíná mluvit o případech, kdy jezídské rodiny se samy vracejí například do uprchlických táborů do Kurdistánu kvůli tomu, že se nemohou v Německu integrovat. Objevilo se několik případů, kdy se zpátky do Iráku vrátilo několik dívek, obětí sexuálního otroctví, které v Německu potkaly své trýznitele. Bohužel mezi statisíci uprchlíků, kteří utíkali před válkou, se do Evropy dostali i radikálové a vojáci IS, kteří se ukrývají pod statutem „uprchlík“, a nedaří se zajistit, aby i oni nepřekračovali hranice EU.

Závěr

Jezídi jsou etnikem, které po staletí vedlo uzavřený způsob života uvnitř své skupiny. Setkávali si často s útlakem ze strany majoritních skupin pod záminkou náboženské jinakosti. Do druhé poloviny 20. století emigrace probíhala většinou v rámci Blízkého východu, a to například z Turecka do Sýrie, z Iráku do Sýrie nebo do Arménie. Až v 90. letech 20. století začala migrace Jezídů do Evropy, nejčastěji do Německa. Jezídi začali masově emigrovat do Německa hlavně v roce 2014 na základě genocidy, kterou na nich spáchala teroristická organizace IS. Od tohoto roku bylo v Německu zřízeno několik jezídských kulturních domů v regionech, kde se jezídská menšina usadila. Nové příchozí Jezídi měli výhodu v tom, že spousta jezídských spolků zde již fungovala, například Jezídské fórum bylo založené v roce 1993.⁵⁸ Tyto jezídské spolky se snaží zajistit Jezídům kulturní a náboženské aktivity a snaží se jim pomáhat i v jiných sférách, aby se lépe integrovali do majoritní skupiny. Spolky jsou zakládány Jezídy, kteří žijí již delší dobu v Německu, někdy ve spolupráci s některou neziskovou organizací. Většinou jsou sponzorovány movitějšími Jezídy z diaspory či ze zahraničí, například z Arménie anebo z poskytnutých dotací na lokální úrovni.

Německo se stává cílovým státem pro mnoho imigrantů, jelikož tento stát byl a dodnes je lákavý pro cizince hned z několika důvodů. Zaprvé se Německo dokázalo poměrně rychle ekonomicky zvednout po obou světových válkách. Zadruhé je zde vysoká životní úroveň, dobrý systém zabezpečení při nezaměstnanosti a celkově má stát příznivý vztah k migrantům. V Německu je aplikovaný Národní integrační plán, který obsahuje přes 400 návrhů vytvořených pro vhodné příležitosti pro imigranty a k podpoře jejich integračního procesu. Integrační politika je založená na poskytování integračních kurzů, které zahrnují kurzy německého jazyka a získání znalostí zákonů a německých reálií. Projekty jsou soustředěny na předškolní výchovu, zaměstnávání odborníků migrantského původu, k nimž patří například učitelé, lékaři apod., zprostředkovávání lepší zdravotní a sociální péče a na zmenšení bariér mezi členy různých kultur.⁵⁹

Jezídi mají pestrou škálu tradic a svátků, které se snaží dodržovat i v diasporách. Většina svátků se zakládá na pohostinnosti, navštěvování se navzájem, na přípravě jídel. Díky tomu, že jezídské ženy mají na starost domácnost a výchovu děti, i dodržování svátků je snazší, jelikož ženy jsou doma a mají čas věnovat se těmto přípravám. V diaspoře se mění

⁵⁸ GEBELT, J. a kol. *Ve stínu islámu – Menšinová náboženství na Blízkém východě*. 1. vyd. Vyšehrad, 2016.

⁵⁹ PORSCHE, S. *Kulturní, historické a sociální souvislosti migrace*. 1. vydání. ZSF JU v Českých Budějovicích: 2009, s. 44.

spíše duchovní stránka těchto oslav, jelikož některé svátky podle jezídských tradic mají být provázené určitými rituály vykonávanými jezídskými duchovními, kteří v Německu chybí, a proto jsou vynechány. Například svátek probíhá beze zpěvu hymnů qewály, jelikož v Německu qewálové nejsou, anebo oslava je menší, jelikož ve městě v bytě se nemůže shromáždit tolik lidí jako v domech na vesnici v Iráku.

Přestože se nabízí několik integračních programů pro nové příchozí imigranty, pro hodně z nich je těžké si najít práci. Existuje ještě velký počet negramotných lidí, kteří nevyužívají ani jazykový kurz, následně se potýkají s jazykovou bariérou a zaměstnavatelé nemají zájem je zaměstnat. Také migrantům chybí kvalifikace, například několik z nich má dokončenou jen základní školu a nemá žádnou profesi. Zde je velký rozdíl mezi Jezídy pocházejícími z Iráku či Sýrie a Jezídy kteří mají svůj původ v Zakavkazsku. Posledně jmenovaní většinou mají lepší vzdělání, které je i středoškolské a vysokoškolské. Další výhodou, kterou mají Jezídové pocházející z bývalých států SSSR, je ovládnutí ruského jazyka, což jim dává větší šanci se někde uplatnit, jelikož v Německu je mnoho firem, které mají za majitele Rusy či Němce původem z Kazachstánu. Tito podnikatelé většinou berou do svých firem hodně zaměstnanců z východu, jelikož jsou pro ně levnější pracovní sílou. Tímto způsobem lidé mluvící rusky mohou začínat svou kariéru, časem se mohou dopracovat i na vyšší pozice. Pro Jezídy z Blízkého východu se na druhou stranu objevují příležitosti k zaměstnání v podnicích gastronomického typu, jako jsou restaurace s kebabem nebo kiosky s potravinami. Jejich majiteli jsou zpravidla Turci nebo Kurdové, kteří Jezídy mohou zaměstnávat, jelikož zde hlavně mizí jazyková bariéra. V oblastech, kde je soustředěná jezídská populace, jako například Hannover, Bielefeld, Oldenburg, mají Jezídové, kteří tu často žijí déle než pět let nebo ti, kteří přijeli v 90. letech, už vlastní podniky, které převážně působí rovněž v gastronomickém sektoru.

Kromě německých programů určených k integraci imigrantů existují jezídské laické spolky, které se snaží pomáhat nově příchozím Jezídům s adaptací, s vyřízením úkonů na úřadech, někdy s nabídkou práce a zapojením se do kulturních aktivit. Tyto spolky jsou zakládány Jezídy, kteří žijí v Německu déle, jsou plně integrováni a zároveň nechtějí ztratit svou etnickou identitu. Jezídské organizace jsou sponzorovány dary ze strany movitějších Jezídů, také pro větší projekty například na pomoc obětem jezídské genocidy jsou vytvořeny fondy, na regionální úrovni jsou k určitým projektům využívány dotace a granty. Někteří jednotlivci jsou velice aktivní. Například ve městě Oerlinghausen existuje menší uprchlický tábor a respondent Hosni s jeho rodinou pravidelně tento tábor navštěvuje. Zjišťují, jestli

přišla do tábora nějaká nová rodina a případně se jí snaží pomoci finančně či materiálně ve formě dětského oblečení nebo potravin. Jezídové si jsou vědomi toho, že jsou malou etnickou menšinou, a proto jsou k sobě velice solidární a pomáhají si.

Jezídkou identitu tvoří dva hlavní atributy, které se doplňují navzájem, přičemž ztráta jednoho z nich zapříčiňuje, že jedinec ztrácí svou etnickou identitu a přízeň celé komunity. Prvním atributem je etnická čistota udržovaná pomocí endogamních sňatků. Uzavření sňatku mimo jezídké komunity je v jezídkém náboženství zapovězeno. S tím je spojeno také uzavření manželství pouze v rámci své kasty. V dnešní době je větší šance, že Jezíd uzavře manželství s příslušníkem jiného náboženství, než by uzavřel manželství s jezídkým příslušníkem jiné kasty. Sňatky uzavírané pouze v rámci své kasty jsou přísně dodržovány i v diasporách. Porušení tohoto zákazu vede k exkluzi jedince nebo párů z jezídké společnosti. Pokud by Jezíd uzavřel manželství s příslušníkem jiného náboženství, automaticky přijímá vyznání svého partnera, nemůže to být naopak. Druhým atributem je nemožnost konverze k jezídku. Jezídem se člověk pouze narodí, k jezídké komunitě se nelze přidávat. Jezídkismus je nemisijní náboženství a nikdy nebyla snaha jej předávat „nejezídům“. Jezídkismus obsahuje prvky několika náboženství, což z něj dělá speciální náboženství mnohými nepochopené a odsouzené k zániku. Jestliže Jezídové a Kurdové mají společný původ, stejný jazyk, podobný tanec, kuchyň a způsob oblékání, tak přesně náboženství a endogamie jsou hlavní faktory, které je navzájem odlišují. Také jezídké symboly, jako jsou Slunce a podoba Anděla Páva, odlišují Jezídy od všech ostatních etnicko-náboženských komunit. Veškeré tyto atributy tvoří společně jezídkou identitu, která představuje jednu z nejstarobylších etnicko-náboženských skupin na světě.

Seznam použitých zdrojů

- AÇIKYILDIZ, B. *The Yezidis*. 1. vydání. I.B. Tauris, 2014, 283 s., ISBN: 978-1-78453-216-1.
- ACKERMANN, Andreas. Yeziden in Deutschland. Von der Minderheit zur Diaspora. *Paideuma*, 2003, 157-177.
- AFFOLDERBACH, M., GEISLER, R. *Die Yeziden*. Berlin: Evangelische Zentralstelle für Weltanschauungsfragen: 2007.
- ČERNÝ, Karel. *Jezídové – komunita na útěku*. Praha: Lidové noviny, 2016.
- EISLUND, S. *Yazidism*. [online]. Ancient History Encyclopedia: 2019. [cit. 2021-02-11]. Dostupné z: <https://www.ancient.eu/Yazidism/>.
- FREE YEZIDI FOUNDATION: *Our Mission*. [online]. FYF: 2015. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.freeyezidi.org/about-us/>
- GAZARYAN, A. Jezidy. Kto oni / *Езиды. Кто они?* [online]. Noev kovcheg: 2013. [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: <https://noev-kovcheg.ru/mag/2013-05/3749.html>
- GEA: *Über uns*. [online]. Gesellschaft Ezidischer AkademikerInnen: 2021. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.gea-ev.net/%C3%BCber-die-gea/>
- GEBELT, J. a kol. *Ve stínu islámu – Menšinová náboženství na Blízkém východě*. 1. vyd. Vyšehrad, 2016, 440 s. ISBN: 978-80-7429-692-5.
- GREYENBROEK, P. G. *Yezidism – Its Background, Observances and Textual Tradition*. 1. vydání. Edwin Mellen Pr, 1995, 349 s. ISBN 0-7734-9004-3.
- GREYENBROEK, P. G. *Yezidism in Europe: Different Generations Speak about their Religion*. 1. vydání. Wiesbaden, Germany: Otto Harrassowitz GmbH & Co., 2009, 246 s. ISBN 978-34-47060-60-8.
- GREYENBROEK, P. G., RASHOW, K. J. *God and Sheikh Adi are Perfect. Sacred Poems and Religious Narratives from the Yezidi Tradition*. Wiesbaden, Germany: Otto Harrassowitz GmbH & Co., 2005, 435 s. ISBN 978-3-447-05300-6.
- HANUS, Lukáš. "Nové diaspory"-diaspora jako transnacionální moment. *AntropoWebzin*, 2009, 5.2-3: 13-17.
- CHEUNG, Yuet W. Approaches to ethnicity: Clearing roadblocks in the study of ethnicity and substance use. *International journal of the addictions*, 1993, 28.12: 1209-1226. DOI: 10.3109/10826089309062185.
- IDNES.CZ, *Přehledně: Kolik berou žadatele o azyl v zemích Evropské unie*. [online]. 2018. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/azyl-eu-kolik-berou-zadatele-migrant-prispevek>.
- ISSA, C. *Das Yezidentum: Religion und Leben*. Oldenburg: Dengê Êzîdiyan, 2007, ISBN 978-3-9810751-4-4.
- KUBÁLEK, P. *Kurdština, její dialekty a média*. [online]. Kurdové a Kurdistan: 2002. [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://kurdove.ecn.cz/jazyk.shtml>
- MCLOUGHLIN, Seán. Religion, religions, and diaspora. *A Companion to Diaspora and Transnationalism*, 2013, 125-138. DOI: 10.1002/9781118320792.ch7
- MURÁDOVÁ, N. *Poslední dívka*. 1. vyd. Ikar, 2018, 344 s. ISBN: 978-80-249-3523-2.
- PETERMANN, A. *Jesiden in Deutschland oragnisieren sich*. [online]. Deutschlandfunk: 2017. [cit. 2021-02-12]. Dostupné z: <https://www.deutschlandfunk.de>
- PORSCHKE, S. *Kulturní, historické a sociální souvislosti migrace*. 1. vydání. ZSF JU v Českých Budějovicích: 2009, 91 s. ISBN 978-80-7394-751-4.
- SIMPSON, J. A., WEINER, E. S. (1989). *The Oxford English dictionary* (2nd ed., Vol. VII). Oxford: Clarendon Press, 1989, 384 s. ISBN: 978-01-986-1299-5

- TAGAY, S. a ORTAÇ, S. *Die Eziden und das Ezidentum: Geschichte und Gegenwart einer vom Untergang bedrohten Religion*. 1. vydání. Landeszentrale für politische Bildung, Hamburg, 2016, 217 s. ISBN 978-3-946246-03-9.
- TAZ.de: *Die zweite Heimat*. [online]. Jesiden in Norddeutschland, 2014. [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: <https://taz.de/Jesiden-in-Norddeutschland/!5035368/>
- The Cambridge dictionary of sociology*. Cambridge: Cambridge University Press: 2006. 688 s. ISBN 9780521540469.
- THE CONGRESS OF EZIDIS WORLDWIDE: *About*. [online]. 2021. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.ezidi-worldcongress.com/en/about/>
- THORNTON, D. *The Yazidi Religion*. [online]. Dthorntonapeo: 2016. [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://dthorntonapeo.weebly.com/>
- VON HEIN, M. *Die Jesiden fünf Jahre nach dem Genozid*. [online]. DW made for minds: 2019. [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: <https://www.dw.com/de/die-jesiden-f%C3%BCnf-jahre-nach-dem-genozid/a-49839355>
- WELT KOMPAKT. *150 000 Jesiden leben in Deutschland*. [online]. 2016. [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: https://www.welt.de/print/welt_kompakt/article158992066/150-000-Jesiden-leben-in-Deutschland.html
- WHEELER, S. *Yezidi Women After Slavery Trauma*. [online]. Human Rights Watch, 2016. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2016/04/18/yezidi-women-after-slavery-trauma>
- YAZDA GLOBAL ORGANISATION: *About Yazda*. [online]. 2015. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.yazda.org/about-us>
- YAZIDI CULTURAL HERITAGE PROJECT: *Recent History*. [online]. 2019. [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://www.yazidiculturalheritage.com/recent-history/>
- YEZIDEN.DE: *Integrationsarbeit – Herausforderungen im Home-Schooling*. [online]. 2020. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: www.yeziden.de
- YEZIDIS INTERNATIONAL: *Batzmi -Yazidi Holiday*. [online]. 2015. [cit. 2021-02-18]. Dostupné z: <http://www.yezidisinternational.org/batzmi-yezidi-holidays/>
- YEZIDIS INTERNATIONAL: *Yezidi food*. [online]. 2015. [cit. 2021-02-18]. Dostupné z: <http://www.yezidisinternational.org/abouttheyezidipeople/yezidi-food/>
- ZED: *Ziele*. [online]. Zentralrat der Êzîden in Deutschland: 2021. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <http://www.zentralrat-eziden.com/ziele/>